

egy időben néztem egy igazi szerelmi drámát az erdőben.” Tehát András és Erzsike első szexuális kalandját éli meg, miközben véletlenül tanúi lesznek egy szerelmespár vitájának. A nagyszerűnek, izgalmasnak ígérkező kaland azonban – legalábbis András számára – nem hozza meg sem fizikai, sem érzelmi szempontból a várt kielégülést, hiszen a külvilág részéről csupa negatív impulzus éri őket. A lány a felnőttektől ellesett szerepjátszó manírokkal közeledik a fiúhoz, a meglesett pár vitája az élet tartalmatlanságáról, üres formáiról, számításról és csalásról szól, a majálisozó társaságra – a füledt délutánban – a testi-lelki tunyaság, a közhelyszerűség és cselekvésképtelenség állapota jellemző. Nem csoda, hogy András egy pillanatban úgy érzi, a vízben állva, az ég alatt (ég és föld között, tehát ebben a világban) a valóság sötét árnyéka borul rá. A novella történésfolyamatát megszakító vendégszövegek a fiú fogalomtisztázó kísérletei, a divatról, a zenéről és más jelenségekről szólnak. Elvileg a késleltető fokozás funkcióját töltенék be, de a szövegegész – más novelláktól eltérően – nem hitelesíti ezt az eljárást, nem épülnek bele teljesen az alapszövegbe, az erőltettség erejével hatnak. Az olvasó szempontjából ez pedig annyit jelent, nyugodtan átsiklik tekintete a szövegrészek felett, a megértés mégsem válik sem nehézkessé, sem hiányossá.

A kötetzáró írás nemcsak hitvallás, de igazi leltár is. Az író valóságos névsorolvasást tart: egy pillanat erejéig felbukkan valamennyi hőse, elvonulnak a színen. Majd lajstromba veszi rekvizitumait, szempontokat és elveket, amelyekkel ezt a sajátos irodalmi kisvilágot létrehozta. A vészterhes jelent semlegesítve fordul a múltidézés módszeréhez, teremti meg a múltból, emlékekből, elmúlt időből, valaha volt helyszínekből, alakokból és történésekből saját írói világának legitimitását, miközben „kénytelen néha fölkapni a fejét, és kissé rémülten, de határozottan rákérdezni: ki is vagyok én”. Majd újabb történetek felé fordul. „És akkor újra.”

BENCE Erika

A KESERŰ ÍGÉRET FÖLDJE

Háy János: *Xanadu*. Palatinus Kiadó, Budapest, 1999

Háy János könyve mese felnőtteknek, melynek megértését a több szálon futó cselekmény szorosan egymásba fonódó szálai sem nehezítik. Helyszínein párhuzamosan, gyakran egy időben játszódnak le a hősök: emberek, angyalok élete.

Központi helyet foglal el a történetben a Teremtő, aki összefűzi az általa létrehozott lelkek sorsát, miközben ügyel arra, hogy játékterein – földön, vízben és levegőben – a neki tetsző zűrzavar teljes legyen. Ebben a nagy kuszaságban mindenki éli a maga életét, de senki sem a valódit, a teljeset, hiszen az Úr halandókra és angyalokra való tekintet nélkül, érthetetlen módon választ szét birodalmakat, életeket, ezáltal boldogtalanságba kényszerítve őket. A Teremtő cselekedetei mögött az isteni titok lappang, mely mindenki más számára megmagyarázhatatlan és felfoghatatlan. Vannak olyanok, akiket nem is igen foglalkoztat, miért szenvednek, mint a csupán érzéki örömeket hajszoló, részeges hajósok vagy a serényen tevékenykedő angyalok. Van azonban a *Xanadunak* egy figurája,

akiben megfogalmazódik a kérdés: miért tesz mindenkit próbára a felsőbb hatalom, megkésértve így életüket. Vinciust, a folyton meditáló, Istennel és emberekkel társalgó kocsmatölteléket foglalkoztatják ezek a kérdések. Ha még ő sem érti, miért kell a teremtett lelkeknek állandó szenvedést kiállniuk, hogyan lehetne elvárni, hogy megmaradjon a hitében, egy egyszerű velencei kereskedőtől, akinek eddig a pénzhajhászat tölti ki az életét, ha lelki nyugalmát a földi életben nem leli. A velencei azonban ezzel emelkedik ki környezetéből, hogy – ha hosszas vívódás után is – meri vállalni a kockázatot, a megvetést, lehetőséget adva így magának a boldogságra. Odahagyja, ha nem is teljesen, addigi életét, és annak mozgatórugóját, a pénzt szerelmére cseréli.

A kereskedő előtt csak akkor tárul fel a világ, amikor egy piranói lány megismerteti a szerelemmel. A férfi ezután épített a lány számára egy csodálatos palotát a tengerparton, hogy legyen egy hely a számára, ahová elmenekülhet a hétköznapi gondok elől. Ugyanúgy jár el, mint sok évvel ezelőtt Indiában Kubla kán a maga kis madárkájával, *Xanaduban*, akiről várost is elnevezett. Először csak képzeletben, majd a valóságban is palotát emel a velencei, pedig amikor lelkiismerete által vezérelve józanul mérlegeli helyzetét, magának is beismeri: örülség félredobni családját, addigi jól bevált életét egy csodáért, aki csak bűnben lehetne a társa. Mindezek ellenére felülkerekedik benne a férfi, akiben megfogalmazódik az érzés, hogy szerelme „se szép, se jó, de Isten, és nélküle nem juthat a túlra át”. Már abból a tényből is, hogy a kereskedőt Kubla kán alteregójaként értelmezhetjük, kitűnik az örök igazság, miszerint a férfi és a nő örökös harca, melyet hol egymásért, hol egymás ellen vívnak, időktől, kultúráktól független. A lényeg ugyanaz, a jelentés pedig abszolúttá válik, és az angyalok világára is vonatkoztatható.

A legtöbbet emlegetett angyalpár a regényben Marlon és Marion. Velük már az 1993-as, róluk elnevezett kötetben is megismerkedhettünk, de Háy a *Xanaduban* újra elmeséli történetüket. A kezdeti édes évek után, amit bearanyozott a kölcsönös szerelemérzés, sorsuk megállíthatatlanul fut a katasztrófa felé. A Teremtő féltékenységből, amiért Marion, a kedves leányzó Marlonnal tölti ideje java részét, és úgy tekint rá, mint senki másra, úgy dönt, megbosszulja rajtuk a boldogságot, melyben neki sohasem lehetett része. Rájuk bízza a Sarkok jéghegyeinek őrzését, de „alig teltek el hetek, a feladat ellátásában keserű helyzetükre rögtön fény derült: rájöttek, a feladat nem jutalom, annál inkább büntetés. Mert mikor szeretni akarták egymást, és meleg kézzel simogatták volna végig testüket, a hatalmas jéghegyek könnyezésbe fogtak, és attól kellett félni, hogy vízvé omlanak, s elsodorják a teremtett birodalmat, ha pedig hűtésbe fogtak, egymáshoz nem érhettek, hisz az áthidegült test nem érzett semmit, s ha valamit mégis, akkor csak annál is nagyobb hidegséget”. A szörnyűség akkor kulminál, amikor Isten széjjelszakítja őket. Mariont elrejtí szerelme elől, Marlon pedig örökös keresésre és elégedetlenségre, kielégületlenségre ítéli.

Marlon és Marion példáján keresztül meggyőződhattünk arról, hogy írónk kiismeri magát az égben is. A túlvilágon a földihez hasonló erkölcsi magatartásokkal, viselkedésmódokkal találkozik. A *Xanaduban* az églakókat nem kizárólag a megbocsátás és a könyörületesség jellemzi. Az ostobaság, a furfangosság vagy akár a gazemberség sem áll távol tőlük. Az Úr sem különbözik teremtettjeitől. Rendkívül összetett jellem. A könyörületes, megbocsátó oldalán kívül számos más arca is van, például tud gyenge, érzékeny, sőt kétségbeesett is lenni. A legtöbbet azonban játszik, szórakozik a földlakókon, azok

botlásain. Gyakran nem is veszi figyelembe, mi az, amire az embereknek szükségük van, mit szeretnének megvalósítani az életben. Vincius – az összekötő kapocs Isten és az emberek között, amolyan Hermész-szerepet betöltő – az Úr magatartását ekképpen magyarázza: „mindent lát, csak téged nem”. A Teremtőnek az apró, egyszerű életek nem számítanak. Kicsinyesnek találja a velencei kereskedő és más Marlonok csatározásait, bánatát. Állandó botlásait látva el kell hinnie, hogy félresikerült a teremtés, ám ahelyett, hogy a helyreigazítás lehetőségeit mérlegelné, humorral és szatirikus hangú kommentárokkal próbálja elkendőzni saját hibáit.

A *Xanadu* nyelvезде sokrétű, szóanyaga több nyelvi rétegből származik (pl. argó, társalgási nyelv, szónoki nyelv, filozófiai nyelv), ezért lehetséges, hogy humoros megoldások mellett alkalmanként a mulandóság melankóliája lengje be a teret. Ugyanakkor az is megesik, hogy filozofikus, meditatív részeket brutális, erőszakkal túlfűtött leírások követnek.

Háy regényében a szív apró rezdüléseit kutatja. A *Xanadu* lélektani regénynek is nevezhető, de mivel az író segítségével játékos, nem hagyományos történelemleckéket is vehetünk, így a mű akár történelmi regényként is felfogható. A nagy felfedezések kora táruul élénk, megismerkedhetünk Barbarossa Frigessel, de elképzeltjük azt a kort, ahol, mint egy színpadon, Károlyok, Lajosok sorakoznak fel katonás rendben. A *Xanadu* története az 1400-as évek utolsó évtizedeiben játszódik, VIII. Károly uralkodásának idején – szűrjük ki a leírásból –, más alkalommal azonban a bonyolult szerkesztésű tekervényes mondatokból azt olvashatjuk ki, hogy Krisztus urunk mennybemenetele utáni hetekben járunk. Az írónak nemcsak az időkezelése szabad, hanem a helyszíneket is folyamatosan változtatja. Ennek ellenére a történelmi tényeket ügyesen helyezi be a valódi történet folyamatába, ahogy a legendák, a mesék, a görög mítoszok is helyet kapnak a regényben. Szisztosz és Abidosz mitológiai hősök szerelmi tragédiája a velencei kereskedő és a piránói lány kapcsolatával mutat rokon vonásokat.

Háy János *Xanadu* című regényében tehát különböző korok és helyszínek váltakoznak, de a központi motívum – a keresés – mindig meghatározó marad. Mindenki keres valamit. A boldogságot kutatják, és mindeközben tudat alatt saját énjüket is megelni kívánják. A velencei a kiutat a kilátástalanságból egy asszony meleg ölelésében látja, de ez csak illúzió, mert eloszlatni a boldogtalanságot és megszüntetni az elégedetlenséget ő sem képes. A szerelemben is, ahogy minden másban, sohasem tudunk megállapodni igazán, hiszen mindenkit új célként valami ismeretlen, a meghódításra váró vonz. A megérkezés csupán rövid ideig tölt el bennünket a győzelem mámorával. Elképzeléseink megvalósulása után ismét útra kelünk újabb lehetőségek, elképzelések után kutatva. Barangolunk földön, vízen, égben, álom és képzelet szülte mézédésnek hitt mesevilágok talaján, és hisszük minden alkalommal: az Ígéret földjére értünk.